

nelmi élmények gyakran túlterhelték írásait. Munkásságának két jellegzetes karakterjegye is megjelenik *A pokol tornácán*-ban. Az első a nagy műveltséganyag, és ennek vitalista értelmezése, amely során a filozófiai, az irodalmi és a művészeti élmények minduntalan összeszövődnek a személyes tapasztalatokkal, mi több, az erotikával. A másik jellegzetes lírai karakterjegyet az érzékletes, nem egyszer expresszív szóképek, hasonlatok adják.

Önéletrajzi írásaiban nem közvetlenül a külvilág, a közélet eseményei, a történelem foglalkoztatják, hanem a lét alapkérdései, világnézeti dilemmái, olyan életfordulatok vagy ihletett pillanatok, melyek érzelmi erőterében szabadon hagyja áramlani lényé legmélyéről feltörő élményeit, gondolatait.

A pokol tornácán nyugtalanságot sugall. Faludy az európai kultúra és a szabadelvű tradíció vigyázó őrszemének küldetését vállalta, akinek egy végső bomlás előtt álló világ veszendő értékeit kell megmentenie a pusztulás elől. A veszélyeztetettségnek ez a szorongató érzése természetesen költészetében is hangot kapott. Nyugtalan szívvel figyelte a Magyarország és Európa egén feltűnő sötét jeleket, és az európai kultúra nagy eszményeit próbálta a nehéz időkön átmenteni.

Faludyt protestáló szenvedély vezérelte. Impulzív és harcoss egyéniségnek született, és ha nosztalgikus

érzéssel gondolt is vissza ifjúságának varázslatos élményeire, a küzdelmet választotta: a lassan mindent megromító és elpusztító újkori barbárság ellen akart küzdeni, természetesen egy szabad szellem fegyvereivel. A szellemi ellenállás eredendően a két világháború közötti korszak hívószava volt, valójában azonban a véres 20. század második felében is érvényes maradt, mint egyetlen hiteles szellemi stratégia. Faludy György ennek a szellemi ellenállásnak volt az írója.

LUKÁCS ZSUZSA

(*Alexandra Kiadó, Pécs, 2006,*
270 oldal, 2999 Ft)

KARÁCSONY SÁNDOR:

A könyvek lelke

Az egykori debreceni professzor, Karácsony Sándor (1891–1952) a magyar pedagógia és a magyarságismeret legendás alakja, számos hívővel, számos kételkedővel; a nagy többséget azonban a csendes tudatlanság jellemzi, s legföljebb csak olyan, önmagukban homályos jelentésű kifejezések találtak utat hozzá, mint „társaslélek” vagy a magyar észjárás „mellérendelő jellege”. A Széphalom Könyvműhely az életmű újrakiadásával esélyt teremt az egykor nagyhatású, majd évtizede-

kig a tiltás és tűrés között lebegő alkotó eleven hatóerőként való visszatérésére a hazai szellemi életbe. Az irodalom kérdéseivel foglalkozó kötet a sorozat negyedik darabja.

A könyvek lelke két nagy részből áll. Az első egy összefüggő fejtegetés *Irodalom és irodalmi nevelés* címmel, a második pedig a szerző idevágó kritikáit, esszéit tartalmazza. Az *Irodalom és irodalmi nevelés* sokat ígérő torzó. (Az utószó szerint az 1941-es könyvheti megjelenés időzavara miatt maradt a fejezetek jó része pusztá

vázlat.) Karácsony következetesen tartózkodik a tudóskodó hivatkozásoktól, de az irodalmi műrétegekre bontása és a rétegek életvilágbeli jelenségekkel való megfeleltetése a fenomenológiai iskola legjobb hagyományait idézi. A szerző fő tétele, hogy a nyelvi jelrendszer az irodalomban jelképrendszerré – és mint ilyen: egyetemessé – alakul. Ebben a megközelítésben a maga mélységében tárhatjuk föl a mű, a nyelviség, az alkotó, a környezet és a közönség közti kapcsolatokat, de Karácsony határozottan leszögezi, hogy a jel és jelentés, jelkép és jelképezett összefüggései transzcendensek, a költő és a költészet végső soron misztikus jelenség. Mindebből következőleg a nemzeti közösség és irodalma alapvetően saját nyelvi jelrendszerére van utalva („nem hiszek a fordítás le-

hetőségében”). Bezártságunk azonban, legalábbis távlatban szemlélve, nem szűkösség: „hiszek egy nagy egyetemes magyar megújulásban”. Karácsony egész munkássága, mondhatjuk, e megújulás előtt töri és tisztítja az utat nyelvészetben és irodalomban, pedagógiában és teológiában, egyben példát adva a magyar ember „polihisztorságára”, aki „az élet egységét és egyetemét jelenti, munkálja és éli”. (A magyarság tragikumai, akárcsak mellérendelő észjárása, szintén itt gyökerezik, vagyis abban a tudatban, hogy „kiszámíthatatlan következményei vannak minden cselekedetnek”).

A második részből kiderül, amit eddig nem tudtunk: Karácsony az 1920–30-as évek egyik legjobb kritikusa. Ízes, tiszta magyarsággal (az elemzett alkotásokból is szívesen gyűjti ki a hatásos nyelvi fordulokat, talán mint a jelrendszer jelképrendszerré válásának miniatűrjeit), komótos tempóval, erőltetés nélkül adódó fogalomrendszert használva ír. A művek, életművek központi szimbólumait keresi, és annak alapján az illető helyét a magyar élet átfogó rendjében. Tapasztalata szerint ugyanis számtalan zavar oka, ha egy-egy alkotó nincs elhelyezve, vagy nem a maga igazi helyén van számon tartva a köztudatban. Elismeri, mindez „dogmatikuselméknek bot-

ránkozás, filológuselméknek boldonság”, de nem vitatkozik. Nem szaktudományi érvényességet tulajdonít az irodalomnak, hanem egyetemesen emberit (egyetemesen magyart). Írásai úgy igazítanak el egy-egy szerző világában, hogy egyben kedvet is csinálnak olvasásukhoz. És ha újraolvassuk például az (Arany mellett) kiemelten kezelt Móra Ferenc és Komáromi János műveit, rájövünk, mennyi, a szép-irodalom első vonalába illő, ám kelőképpen nem méltányolt értékünk van az uralkodó kánonon túl. És talán az is felrémlik, nem is olyan szel-tolás a magyaros észjárás elmélete, amennyiben Karácsony vagy hozzá hasonlók képviselik.

STURM LÁSZLÓ

(*Széphealom Könyvműhely, Budapest, 2006, 360 oldal, 3900 Ft*)

ÁCS MARGIT:

Jeleneink és múltjaink

Ács Margit, a József Attila-, Füst Milán- és Kölcsey-díjjal kitüntetett író most megjelent kötetében a magyar irodalmi élet jelenét és (közel)múltját veszi górcső alá. Pontosabban – ahogy a cím is mutatja – jeleneket és múltakat vizsgál, hiszen a tényeknek számtalan értelmezése van, másképp látják és láttatják a tör-

ténelmet a különböző érdekeltségű politikai pártok, másképp olvassák ugyanazt az irodalmat az egyes generációk. Ide tartozik a múlt szándékos átírása, elhazudása is, ami ellen szenvedéllyel, de tárgyilagos hangvétellel megőrizve lázad fel a szerző. Finom rajzolatú, pontos esszéiben számot vet a kortárs irodalom hiányosságaival és lehetőségeivel, alapvető, de elfeledett összefüggéseket világít meg a nemzet és az irodalom fogalmának metszéspontjain, kérdései, felszólításai pedig őszinte szembenézésre készítetik az értelmiséget saját szerepével és felelősségével.

Ács Margit tanulmányai nem tekinthetők pusztán irodalomtörténeti írásoknak, vizsgálódásának horizontja sokkal tágasabb ennél: egy-egy konkrét mű vagy szerző kapcsán mindig olyan szempontokat érvényesít, amelyek bevilágítják az élet más, irodalomtól független szegmenseit is. Köszönhető ez annak, hogy a szerző – ellenállva a divatos tendenciának – nem szakítja ki az írást, az irodalmat a maga természetes közegéből, tehát más emberi tevékenységek közül, nem idegeníti el élettől, valóságtól. Ezzel eléri, hogy írásai mindenkiben a személyes érintettség érzetét keltsék, és hogy kötetete ne elvont, homályos elméleti fejtegetések gyűjteményeként funkcionáljon, hanem eleven mércévé váljon az olvasó számára, legyen bár szó irodalomról, esztétikáról vagy etikáról.